

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2024, 7(12): 963-980.

DOI: [10.26677/TR1010.2024.1474](https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1474)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Yaratıcı Şehirler Ağı: Bursa Örneği (Kavramsal Bir Analiz)

Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Sakarya, e-posta: bzengin@subu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6368-0969>

Doç. Dr. Lütfi Mustafa ŞEN, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Sakarya, e-posta: lsen@subu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7355-9129>

Arş. Gör. Sena UZ, Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Sakarya, e-posta: senauz@subu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2597-8062>

Öz

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) yaratıcı şehir ünvanı alan şehirler, kültürel mirası korumakta ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine zemin hazırlamaktadırlar. 2021 yılında Yaratıcı Şehirler Ağı'na üyeliği kabul edilen Bursa, zanaat ve halk sanatı alanında dikkat çekmektedir. Bursa'nın UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na (UCCN) katılım sürecinin incelenmesi ve bu süreçte Somut Olmayan Kültürel Mirasın (SOKÜM) tanıtımı ve geliştirilmesinde turizmin aracı rolüne odaklanan çalışmada el sanatlarının, sadece estetik bir unsur olmadığı aynı zamanda toplumların kültürel kimliği ve benliğinin devamlılığı için taşıdığı anlam ve öneme dikkat çekilmiştir. Yaratıcı şehir kimliğinin soyut ve çok yönlü yapısı nedeniyle teorik çerçevede incelemenin yapılması önem arz etmektedir. Bu bağlamda UCCN'ye katılımın bir örneği olarak Bursa'nın yaratıcı şehir kimliği, kentin yerel, ulusal ve uluslararası düzeydeki katkıları ve kazanımlarının anlaşılması ve kavramsal çerçeveye analiz edilmesi amaçlanmıştır. El sanatları aracılığıyla yerel halkın katılımını teşvik eden yenilikçi ve yaratıcı pazarlama stratejilerinin, turizm entegrasyonu ile bir araya geldiğinde bölgenin kültürel zenginliklerinin etkili bir şekilde tanıtılmasına katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, UNESCO, Yaratıcı Şehirler, Yaratıcı Şehirler Ağı, Bursa.

Makale Gönderme Tarihi: 13.10.2024

Makale Kabul Tarihi: 05.12.2024

Önerilen Atıf:

Zengin, B., Şen, L. M. ve Uz, S. (2024). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Yaratıcı Şehirler Ağı: Bursa Örneği (Kavramsal Bir Analiz), *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(12): 963-980.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2024, 7(12): 963-980. DOI:[10.26677/TR1010.2024.1474](https://doi.org/10.26677/TR1010.2024.1474)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

The Network of Creative Cities Within the Scope of Intangible Cultural Heritage: The Case of Bursa (A Conceptual Analysis)

Prof. Dr. Burhanettin ZENGİN, Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism,
Sakarya, e-mail: bzengin@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6368-0969>

Associate Prof. Dr. Lütfi Mustafa ŞEN, Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of
Tourism, Sakarya, e-mail: lsen@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7355-9129>

Research Assistant Sena UZ, Sakarya University of Applied Sciences, Faculty of Tourism,
Sakarya, e-mail: senauz@subu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-2597-8062>

Abstract

Cities designated as UNESCO Creative Cities are committed to preserving their cultural heritage and fostering innovative solutions. Bursa, which joined the Creative Cities Network in 2021, is particularly noteworthy for its craftsmanship and folk arts. It is believed that tourism can ensure the sustainability of handicrafts, which play a significant role in preserving and expressing the cultural identity and self-image of societies. This study, which focuses on the process of Bursa's joining the UNESCO Creative Cities Network and the role of tourism in promoting and developing intangible cultural heritage in this process, highlights the significance and meaning of handicrafts not only as an aesthetic element but also for the continuity of societies cultural identity and self. Given the abstract and multifaceted nature of the creative city identity, it is essential to conduct a theoretical examination. In this context, the aim is to understand and conceptually analyze Bursa's creative city identity, the city's contributions and gains at the local, national, and international levels, using its participation in the UNESCO Creative Cities Network as an example. It has been concluded that innovative and creative marketing strategies that encourage the participation of local people through handicrafts, when combined with tourism integration, can contribute to the effective promotion of the region's cultural richness.

Keywords: Cultural Heritage, UNESCO, Creative Cities, Creative Cities Network, Bursa.

Received: 13.10.2024

Accepted: 05.12.2024

Suggested Citation:

Zengin, B., Şen, L. M. and Uz, S. (2024). The Network of Creative Cities Within the Scope of Intangible Cultural Heritage: The Case of Bursa (A Conceptual Analysis), *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(12): 963-980.

GİRİŞ

1980'li yılların başından itibaren dünyada yaygınlaşmaya başlayan küreselleşme kavramı kültürel, ekonomik, sosyal ve siyasal alanları etkisi altına almıştır. Küreselleşme süreciyle birlikte kültürel değerlerin de ulusal sınırları aşarak dünya çapında yayılmaya başladığı gözlemlenmiştir. Olumlu veya olumsuz pek çok sonucu beraberinde getiren bu süreçte, olumsuz durumların en aza indirilmesi önemlidir. Özellikle toplumlar için önem arz eden kültür ve kültürel miras gibi unsurların küreselleşme sürecinden doğrudan etkilendiği bilinmekle birlikte değerlerin korunması amacıyla gereken çabanın gösterilmesi gerekmektedir (İçli, 2001; Emekli, 2006).

Belirli bir toplumda nesilden nesle aktarılan maddi ve maddi olmayan unsurları kapsayan ortak bir yaşam biçimi olarak görülen kültür, içinde geliştiği toplumun yaşam biçiminden oluşmakta ve bu yaşamı şekillendirerek her alanı kapsayan oluşumların tümünü içermektedir (Aytekin ve Ateş, 2022). Bireylerin hayat karşısında sergilediği duruş, bakış açısı, yol ve yöntemler sosyal çevre ve koşullara bağlı olarak şekillenmekte ve ulusların kendilerine özgü özelliklerine sahip halk kültürü ve bu kültüre ait gelenekler oluşmaktadır (Arioğlu ve Aydoğdu Atasoy, 2015). Bu kapsamda sözlü gelenekler ve ifadeler, geleneksel zanaatkarlık, sahne sanatları, festivaller, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar gibi unsurları içeren somut olmayan kültürel miras (SOKÜM); kültürel değerlerin nesilden nesle aktarılmasını sağlayarak toplulukların kimliklerinin güçlenmesine aracılık etmektedir (Lenzerini, 2011). Bu yaklaşım toplumun kendi değerlerini tanıtmaya aracılık ederek değerlerin korunmasını ve toplumsal hafızanın devamını sağlamaktadır. Ayrıca SOKÜM sadece nesnenin fiziksel durumunu değil aynı zamanda değerlerin ve kültürün anlamlandırılması üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Vecco, 2010).

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (UNESCO) tarafından 2004 yılında başlatılan şehirlerin kültürel ve yaratıcı ekonomilerini, kültürel mirası ve çeşitliliğini desteklemeyi amaçlayan Yaratıcı Şehirler Ağı, dinamik bir yapıya sahip olan şehirlerin potansiyellerinin geliştirilmesini teşvik etmektedir (Özkan, 2023). Bu ağın önemli bir üyesi olarak dikkat çeken ve SOKÜM'ü koruma ve tanıtmaya konusunda önemli adımlar atan Bursa, zanaat ve halk sanatıyla ön plana çıkmaktadır.

Kuşaklar arasındaki etkileşimin devam ettirilebilmesi için kültürel değerlerin sürdürülmesi ve geliştirilmesi oldukça önemlidir. Kültür taşıyıcılarından biri olarak dikkat çeken zanaat ve halk sanatının da bu bağlamda ele alınıp değerlendirilmesi gerekmektedir (Çelik ve Toprak, 2018). Bu bağlamda çalışmada Bursa'nın UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na (UCCN) dâhil olma süreci ve bu süreçte SOKÜM'ün tanıtılıp geliştirilerek turizm entegrasyonu üzerindeki etkilerinin incelenmesi hedeflenmiştir.

El sanatlarının yalnızca estetik bir değer taşımadığı, aynı zamanda bir toplumun kültürel kimliği ve benliği için büyük bir anlam ifade ettiği vurgulanarak, el sanatlarının kültürel mirasın sürdürülebilir bir şekilde korunmasında ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli bir araç olduğu belirtilmiş ve el sanatları gibi SOKÜM unsurlarının korunmasının, toplumların kimlik ve benliklerinin devamlılığı açısından taşıdığı önem vurgulanmıştır. Yaratıcı şehirlerin ise literatürde sıkça yer verilen bir konu olduğu ancak tarihi ve kültürel zenginlikleriyle dikkat çeken Bursa'ya dair çalışmanın bulunmadığı göz önüne alındığında bu araştırmanın alanyazındaki boşluğu kapatacağı düşünülmektedir.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Somut Olmayan Kültürel Miras

Kültür ve kültürel miras kavramları, geniş kapsamı ve çekici niteliği nedeniyle tarih boyunca pek çok disiplinin ilgisini çeken araştırma konuları arasında yer almıştır. Özellikle bazı batı ülkelerinde, kültüre yönelik çalışmalar öne çıkarılarak “kültür araştırmaları” ya da “kültür bilimi” gibi başlıklarla bağımsız bir disiplin oluşturulma girişimlerinde bulunulmuştur (Gümüşçü, 2018). Toplumların kimliklerini, değerlerini ve anlamlarını şekillendiren dinamik bir süreç olarak ele alınan kültür, sürekli olarak sosyal ilişkiler, süreçler ve müzakereler aracılığıyla yeniden şekillenen bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu sürecin sonucunda ortaya çıkan kültürel miras, geçmişle olan bağları korurken, aynı zamanda gelecek nesillere aktarılmak üzere şekillenmektedir. Bu bağlamda, kültürel mirasın korunması, toplumların bu mirasa yüklediği anlamla yakından ilişkilidir (Emekli, 2018). Kültürel miras, bir toplumun ortak geçmişini yansıtarak, toplumsal dayanışma ve birlik duygularını pekiştiren; aynı zamanda, toplumların tarih boyunca biriktirdiği deneyimlerin ve geleneklerin sürekliliğini sağlayarak gelecekteki oluşumlara yön veren değerler bütünüdür. Bu bağlamda, kültürel miras hem somut hem de soyut değerleri kapsamaktadır. Tarihi kentler, dokular, anıtsal yapılar, arkeolojik alanlar gibi somut unsurların yanı sıra dil, gelenek, dans, müzik ve ritüeller gibi yaşayan fakat fiziksel olmayan kültürel unsurlar da bu mirasın önemli birer parçasıdır (Kuşçuoğlu ve Taş, 2017).

1972 tarihli Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'nde kültürel mirasın yalnızca somut unsurlar üzerinden tanımlanması, 2003 tarihli SOKÜM'ün Korunması Sözleşmesi'nin hazırlanma sürecinde önemli bir rol oynamış ve bu sözleşmenin adının belirlenmesinde etkili olmuştur. 1972 Sözleşmesinin kabul edilmesinden sonra UNESCO tarafından yayınlanan belgelerde sırasıyla folklor, popüler ve geleneksel kültür, somut ve somut olmayan kültürel miras gibi terimler kullanılmıştır. Bu süreçte, kültürel değerlerin korunması için kullanılan kavramsal çerçeve, folklordan SOKÜM'e kadar çeşitli evrelerden geçerek zenginleşmiş ve çeşitlenmiştir. (Oğuz, 2013). SOKÜM diller, gelenekler, ritüeller, el sanatları ve sosyal uygulamalar gibi unsurların, toplulukların kimliğini ve kültürel sürekliliğini yansıtan, sürekli yeniden oluşturulan ve kuşaktan kuşağa aktarılan bir miras olarak tanımlanmakta ve bu mirasın korunmasının, toplulukların kimliğinin korunması ve kültürel çeşitliliğin sağlanması açısından kritik bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. UNESCO'nun 2003 SOKÜM Sözleşmesi, somut olmayan kültürel mirasın korunmasına yönelik uluslararası bir çerçeve sunmuş ve bu mirasın insanlığın kültürel çeşitliliğinin bir parçası olduğunu vurgulamıştır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2003).

SOKÜM, sözlü gelenekler ve ifadeler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar ve ritüeller, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ile geleneksel zanaatkârlık olmak üzere beş ana kategoride sınıflandırılmaktadır. Dil, bu mirasın önemli bir taşıyıcısı olarak, sözlü geleneklerle birlikte aktarılmakta; tiyatro, dans ve müzik gibi performans sanatları bu kapsamda yer almakta; toplulukların ritüel ve şölenleri geleneksel sosyal pratikler olarak devam etmektedir. Ayrıca doğayla etkileşimden doğan bilgi ve uygulamalar ile el işçiliği ve zanaatkârlık da SOKÜM'ün bir parçasıdır (UNESCO, 2023). Sadece geçmişten miras alınan gelenekleri değil, farklı kültürel grupların katıldığı çağdaş kırsal ve kentsel uygulamaları da temsil eden SOKÜM, toplum temelli olup, aynı anda hem çağdaş hem de geleneksel olabilme özelliğine sahiptir. Ayrıca kapsayıcıdır ve çeşitli kültürel grupları temsil etme işlevini taşımaktadır (www.ich.unesco.org/en/). Bu kapsamda nesilden nesle aktarılan miras değerleri, bireylerin ve toplumların doğal ve yapay çevreyle etkileşimlerini etkinleştirerek onlara bireysel ve kolektif bellek, kimlik, aidiyet ve süreklilik hissi kazandırmaktadır. Böylece mekân ve birey ya da topluluk arasındaki etkileşim,

içinde bulundukları toplumda kültürel mirasa, çeşitliliğe ve yaratıcılığa yönelik saygı ve ilgiyi teşvik etmektedir (Akyıldız ve Olğun, 2020).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde yer alan ve insan-anlam-mekân ilişkisi temelinde değerlendirilen farklı ölçek ve durumdaki “yerler” ya da “miraslar,” VI. kriteri karşılayarak üstün evrensel değer statüsüne ulaşmıştır. Bu bağlamda somut olmayan boyutlarıyla üstün evrensel değer kazanan UNESCO Dünya Miras Alanları incelendiğinde toplumsal bellek, inanç sistemleri, gelenekler, sanat tarihi, keşif ve bilim, tarihi olaylar, yazı ve dil tarihi gibi unsurların öne çıktığı görülmektedir (Değirmenci ve Köşklük Kaya, 2020). Türkiye ise 2023 yılı itibarıyla UNESCO SOKÜM Listesi'nde 30 unsurla yer almaktadır ve bunlardan üçü Acil Koruma Gerektiren SOKÜM Listesine dâhildir. Meddahlık geleneği, Mevlevi Sema Törenleri, Âşıklık geleneği, Karagöz Gölge Oyunu, Nevruz Kutlamaları, Geleneksel Çini Sanatı, İpek Böcekçiliği ve Dokuma İçin İpeğin Geleneksel Üretimi, Ebru Sanatı ve Geleneksel Türk okçuluğu bu unsurlara örnek olarak verilebilmektedir. Acil koruma gerektiren unsurlar ise Karadeniz'de kullanılan Isık Dili, Bitlis Ahlat'ta sürdürülen Taş İşçiliği ve Zeytin Yetiştiriciliğine dair geleneksel bilgi ve uygulamalardır (www.unesco.org/en).

UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı

Küreselleşme ve bilgi teknolojilerindeki gelişmeler, geleneksel iş alanlarında dönüşüme yol açarken, yeni iş kollarının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum sanat ve yaratıcılığın ön planda olduğu, bilgi teknolojileri ile bütünleşmiş kültür ekonomisi ve yaratıcı ekonomi olarak adlandırılan yeni bir pazarın doğmasını sağlamıştır. Kültür ve yaratıcı endüstrilerin yükselişi, katma değer kazanımını hızlandırmış ve istihdamı artırarak bu alana olan ilgiyi artırmıştır. 18. yüzyılda fikir olarak ortaya çıkan yaratıcı sanatlar ve kültürel endüstriler, 1990'lı yıllarda yaratıcı endüstrilerin doğuşunu sağlamış ve bu kavram literatüre girmiştir (Gülduran ve Saltık, 2020). Yaratıcı endüstrilerin gelişimi üç eğilimle ilişkilendirilmektedir. Bunlar kamu politikalarında kültürel endüstrilerin daha fazla dikkat alınması, ekonomik kalkınmayı desteklemek için bilgiye dayalı sektörlerin öne çıkarılması ve imalattan hizmet sektörüne doğru istihdamda dönüşüm yaşanması olarak sıralanabilmektedir (Flew, 2002).

Kültürel ve yaratıcı endüstriler; kültürel, sanatsal veya mirasla ilgili kökenlere sahip hizmetlerin ve faaliyetlerin üretimi, çoğaltılması, tanıtımı, dağıtımı ve ticarileştirilmesine dayalı çeşitli sektörler ve faaliyetler üzerine kuruludur. 2004 yılında başlatılan UCCN, sürdürülebilir kentsel gelişim için stratejik öneme sahip olan kamu, özel sektör ve sivil toplum arasındaki iş birliğini güçlendirmeyi yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kültür ve yaratıcı endüstrilerin sosyal ve ekonomik potansiyelini ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır (Arcos-Pumarola vd., 2023). UCCN'ye üyelik, şehirler tarafından farklı şekillerde yorumlanmaktadır. Bazı şehirler üyeliği markalaşma aracı olarak kullanırken bazı şehirler iş birliğine dayalı bir kimlik oluşturma eğilimindedir. Bu açıdan UCCN, kültürel çeşitliliği ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen şehirler için bir platform sunmakta ve bu şehirlerin ekonomilerini ve uluslararası iş birliklerini geliştirmelerine olanak tanımaktadır. Ayrıca şehirlerin sadece kültürel miraslarını korumalarını değil aynı zamanda yenilikçi ve yaratıcı çözümler geliştirmelerini de sağlamaktadır (Rosi, 2014).

Yaratıcı şehir kategorisinde yer alabilmek için yaratıcılığın önündeki engellerin kaldırılması ve ön koşulların değerlendirilmesi önemlidir. Yaratıcı şehir oluşturulmadan önce sorumluluk, himaye, dar görüşlülük ve kriz yönetimiyle ilgili çıkabilecek sorunların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ayrıca taşıma kapasitesinin göz önünde bulundurulması, kent yönetiminin yeniden gözden geçirilmesi, yaratıcı alanların geliştirilmesi, kozmopolitlik ve yerelliğin dengelenmesi önemlidir (Yücel Güngör ve Kaya, 2022). Yaratıcı Şehirler Ağı'nın amaçları arasında, yerel seviyede kültürel ürün ve hizmetlerin oluşturulması, üretilmesi, dağıtımı, geliştirilmesi ve kullanımının kuvvetlendirilmesi bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda şehir,

bölge ve yörede yaşayan kadınlar ve gençler de dâhil olmak üzere, gruplar arasında yaratıcılığın ve yaratıcı unsurların benimsenmesi ve kullanımının teşvik edilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte kültürel yapının korunması, kültürel yapıyı koruyucu gruplara katılımın sağlanması ve kültürel ürünlerin tükenmeye sebebiyet vermeyecek şekilde kullanımının yaygınlaştırılması önemlidir (Tuna vd., 2017).

Yaratıcı Şehirler Ağı yerel aktörler tarafından yürütülen kültürel endüstriler, yaratıcı, ekonomik ve sosyal potansiyeli geliştirmeyi hedeflemekte ve bu doğrultuda UNESCO'nun kültürel çeşitlilik amacını desteklemektedir. Yaratıcı Şehirler Ağı, şehirlerin kendi yetenek ve enerjilerini yönlendirebilecekleri yaratıcı endüstri sektörlerini seçmelerine olanak tanıyan yedi tema etrafında şekillenmiştir. Bu temalar edebiyat, film, müzik, zanaat ve halk sanatları, tasarım, gastronomi ve medya sanatları olarak belirlenmiştir (Yalçın, 2016).

- *Yaratıcı Edebiyat Ağı*: Edebî mirası korumak, edebî faaliyetleri teşvik etmek ve uluslararası düzeyde mirası desteklemek amacıyla oluşturulan yaratıcı edebiyat ağı, bilgi ve deneyimi desteklerken sürdürülebilir kentsel gelişimi şehirler için stratejik bir faktör olarak sunmaktadır. Aynı zamanda edebiyat kapsamında gerçekleştirilen etkinliklerle yerel ve küresel düzeyde edebî yaşamın canlandırılması hedeflenmektedir (Mulero ve Rius-Ulldemolins, 2017). Birleşik Krallık'ta Edinburgh, dünya çapında "Yaratıcı Edebiyat Şehri" ünvanını alan ilk şehir olmuştur. Türkiye'de ise UCCN' ye edebiyat temasıyla başvuran ilk ve tek şehir Kahramanmaraş'tır. Yedi Güzel Adam olarak bilinen Erdem Bayazıt, Mehmet Akif İnan, Alaaddin Özdenören, Nuri Pakdil, Ali Kutlay, Rasim Özdenören ve Cahit Zarifoğlu ile Necip Fazıl Kısakürek gibi edebiyatın önemli simaları, edebiyat dergileri, yayıncılık faaliyetleri ve Maraş anlatıları gibi unsurlar Kahramanmaraş'ın UNESCO ağına katılımı açısından belirleyici olmuştur (Karademir, 2022).
- *Yaratıcı Film Ağı*: Film şehri ünvanı, film festivalleri, iş birlikçi projeler ve kültürel değişim programlarıyla şehirlerin uluslararası alanda tanıtımını güçlendirirken markalaşma stratejilerine de katkı sağlayan bir unsur olarak dikkat çekmektedir. Yerel toplulukların sürece dâhil edilmesiyle kültürel diplomasi ve karşılıklı anlayış sağlanmaktadır. Böylece şehirlerin yaratıcı etkinlikleri kültürel çeşitliliği beraberinde getirmektedir (Dos Santos, 2020). Bradford, Birleşik Krallık'ta UNESCO'nun ilk resmi Film Kenti olarak tanınmış olup, bu statü kentin bölgesel yenilenmesine katkıda bulunmayı hedefleyen bir misyon olarak değerlendirilmekte ve kullanılmaktadır. Antalya'nın UNESCO Film Kenti olabilme kriterlerine uygun özellikler taşıdığı belirtilmektedir. UNESCO programı çerçevesinde, Antalya'nın gelecekteki turizm ve film endüstrisi gelişimi açısından potansiyel vaat ettiği ifade edilmektedir. Gerek altyapı gerekse faaliyetler açısından tüm gereklilikleri karşılayan Antalya'nın, Yaratıcı Film Kenti olarak değerlendirilmesi uygun bulunmuştur (Ajanovic ve Çizel, 2015).
- *Yaratıcı Müzik Ağı*: Müzik mirasını ve aktif müzik sahnesini ön plana çıkararak yerel kültürel gelişimi ve ekonomik kalkınmayı desteklemeyi amaçlayan Yaratıcı Müzik Ağı, şehirler için uluslararası iş birliği, bilgi paylaşımı ve yaratıcı ekonominin desteklenmesi gibi alanlarda önemli fırsatlar sunmaktadır (Guimarães vd., 2021). Kırşehir, Türkiye'de sembolik üretimlerle küresel yaratıcı ağda yer bulan kentlerden biridir. 2019 yılında müzik temasıyla ağa dâhil edilen bu kent, müzik yoluyla yerel kalkınmayı amaçlamaktadır (Doğan, 2022). Kırşehir'in yaratıcı müzik kenti olarak yerel müzik kültürünün sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla usta-çırak ilişkisini olumlu bir dinamikle sergilemektedir. Bununla birlikte kültürel üretimlerin yalnızca aktarımı değil, aynı zamanda bu üretimlerin özerkliğinin korunması ve zanaatkarların bilgi aktarımını etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi için ortak alanlarda bir araya gelmelerinin sağlanması da önem arz etmektedir (Doğan, 2023).
- *Zanaat ve Halk Sanatları*: Turistlerin özgünlük arayışı, el sanatlarına olan yönelimi artırmakta ve Türkiye gibi turizm endüstrisi açısından büyüyen ülkelerde önemli bir potansiyel

oluşturmaktadır. Turistlerin bu ürünlere ilgisini artırmak amacıyla alışveriş etkinlikleri, müze sergileri, fuarlar ve festivaller gibi çeşitli etkinlikler düzenlenmekte, el sanatları etkinlikleri ile turistlere kültürel motiflerle zenginleştirilmiş deneyimler sunulmaktadır. Böylece el sanatları hem sanatçıların ekonomik durumunu güçlendirmekte hem de yerel kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Altınay ve Dinçer, 2017). Kütahya, 31 Ekim 2017 tarihinde UCCN' ye "Zanaat ve Halk Sanatları" alanında katılarak "Yaratıcı Şehir" ünvanını almaya hak kazanmıştır. Bu ünvanla birlikte Kütahya, UNESCO tarafından dünyada yaratıcı şehir olarak kabul edilen 180 şehirden biri ve Türkiye'den bu alanda ağı dâhil edilen ilk şehir olmuştur. Ayrıca dünya genelinde "Zanaat ve Halk Sanatları" kategorisinde ağı dâhil edilen 37 şehirden biri olarak tescillenmiştir. Bu bağlamda Kütahya, zanaat ve halk sanatlarının ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilir kalkınmada temel bir unsur olarak benimsendiği ve bu alanda gelişen sayılı şehirler arasında yer almıştır (www.kutahya.gov.tr).

- **Yaratıcı Tasarım Ağı:** Tasarım ünvanı, UNESCO'nun küresel, kültürel ve yaratıcı endüstrilerinin ilerlemesinde etkin bir rol oynayarak kültürel çeşitliliği desteklemektedir. Bu doğrultuda yerel düzeyde gelişmeler ve uluslararası düzeyde iş birliğinin güçlenmesi dikkat çekmektedir (Xiaomin, 2017). Ayrıca tasarım şehirleri, kamusal alanların, hareketliliğin ve erişimin yeniden düşünülmesini sağlayarak sosyal inovasyonu ve küresel vatandaşlığı teşvik etmektedir (Yücel Güngör ve Kaya, 2022). 2010 yılında Avrupa Kültür Başkenti seçilen İstanbul, 2017'de UCCN' ye katılarak dünya genelinde 246 şehir arasına girmiştir. UNESCO, İstanbul'u, "zanaat ve zanaatkarlığın yaratıcı üretim ve günlük yaşamın tarihî ve kültürel kodlarında birçok biçimde var olduğu bir coğrafya" olarak nitelendirmektedir (www.unesco.org). Zengin kültürel mirası sayesinde İstanbul, tasarım sektörü için bir ilham kaynağı olarak değerlendirilmekte ve üretken kapasitesini desteklemektedir. Eşsiz coğrafi konumu, İstanbul'a yenilikçi tasarım yaklaşımları geliştirme ve üretken bir gelecek için yeni senaryolar yaratma açısından önemli fırsatlar, deneyimler ve potansiyeller sunmaktadır. UCCN'ye katılım, İstanbul'a birçok fayda sağlamaktadır; diğer üye şehirlerle bilgi ve deneyim paylaşımı imkânı sunarken, düzenli olarak gerçekleştirilen Tasarım Şehirleri Ağı, etkinliklerle çalışmalarını uluslararası düzeyde tanıtmaya olanağı da sunmaktadır (Türel ve Özkul, 2022).
- **Yaratıcı Gastronomi Ağı:** Gastronomi temasıyla ön plana çıkan yaratıcı şehirler, şehre küresel ölçekte tanınırlık, mutfak mirasının korunması, güvenilirlik, istihdam olanakları ve turist sayısında artış gibi faydalar sağlamaktadır. Aynı zamanda gastronomi şehri seçilmenin markalaşmayı beraberinde getireceği ve ekonomik olarak çıktılar sunacağı da düşünülmektedir (Şahin ve Ünlüönen, 2021). Demirtaş ve Pektaş (2020) tarafından Hatay'ın UNESCO Yaratıcı Gastronomi Şehri ünvanına sahip olmasının yerel gastronomi işletmeleri üzerindeki farkındalık düzeyi incelenmiştir. Bu kapsamda hem ekonomik hem de markalaşmanın sağlanabilmesi için yerel gastronomi işletmelerine yönelik stratejik planların hazırlanması, menü çeşitliliğinin artırılması ve gastronomi odaklı bilgilendirme toplantılarının düzenlenmesi gibi öneriler sunulmuştur.

Tablo 1. Türkiye UNESCO Yaratıcı Şehirleri

İL	KATEGORİ	YIL
Gaziantep	Gastronomi	2015
Hatay	Gastronomi	2017
İstanbul	Tasarım	2017
Kütahya	Zanaat ve Halk Sanatları	2017
Afyonkarahisar	Gastronomi	2019
Kırşehir	Müzik	2019
Bursa	Zanaat ve Halk Sanatları	2021
Şanlıurfa	Müzik	2023

Kaynak: www.unesco.org.tr

- *Medya Sanatları Ağı*: Kültürel ve yaratıcı endüstrilerin en önemli bileşenlerinden biri medya endüstrisidir. UNESCO'nun Yaratıcı Kentler Ağına medya sanatları alanında dâhil edilen yaratıcı şehirler, bu kapsamda ele alınmaktadır. Bu çerçevede yazılım, elektronik oyunlar ve reklamcılık gibi tasarım sektörleri de değerlendirilmektedir. Yaratıcı Kentler Ağı'nın kendisi, bir medya tasarımı olarak kabul edilmekte ve bu ağın planlanması, paylaşılması ve yaygınlaştırılması, esas olarak internet gibi yeni medya araçları üzerinden gerçekleştirilmektedir (Özdemir ve Özdemir, 2020). Fidan (2017) tarafından aşıklık geleneği ile medya ilişkisi ele alınmış ve teknolojik gelişmelerin kültürel unsurlar üzerindeki etkilerine dair bakış açısı sunulmuştur. Geleneksel yapıların geçmişteki değişimlerinin daha doğru anlaşılması ve gelecekte kültürel unsurların farklı medya ortamlarında var olmasına yönelik güncel çalışmaların yapılması gerekliliği vurgulanmaktadır.

UNESCO Yaratıcı Şehir Bursa ve Turizm İlişkisi

2200 yıllık köklü bir tarihe sahip olan Bursa, Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk başkenti olma ünvanını taşıması sayesinde önemli bir kültürel mirasa sahiptir. Şehrin bu zengin mirasının bir bölümü, 2014 yılında UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınmıştır. Stratejik konumu, tarımsal üretim kapasitesi, ticaret ve sanayi alanlarındaki güçlü potansiyeli, Bursa'yı her dönemde cazip kılmayı başarmaktadır (Gür, 2016: 348). Bursa, zengin tarihi ve kültürel mirasıyla kültür turizmi alanında dikkat çeken şehirlerden biridir. Özellikle tarihi dokusuyla ilgi çeken Cumalıkızık Köyü, burada gerçekleştirilen dizi ve film çekimleri sayesinde uluslararası düzeyde bilinirliğini artırmıştır. Ayrıca evrensel değere sahip Irgandı Köprüsü, 2004 yılında restore edilerek hem yerel halkın hem de turistlerin ziyaretine yeniden açılmıştır (Kokdaş, 2021: 55).

Osmanlı İmparatorluğu'nun ticaret ve kalkınma merkezi olan Bursa'daki Hanlar Bölgesi, değişen ticaret dinamiklerine rağmen tarihi şehir dokusunu koruyarak günümüze ulaşmış ve 2014 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi'ne kültürel miras alanı olarak dâhil edilmiştir (Polat vd., 2018: 1). Bursa'nın doğusunda, Uludağ'ın kuzey eteklerinde yer alan ve Yıldırım ilçesine bağlı olan Cumalıkızık, 2014 yılında Bursa ile UNESCO Dünya Mirası olarak tescillenmiştir. Geleneksel Türk yerleşim düzenini en iyi şekilde yansıtan Cumalıkızık, Erken Osmanlı Dönemi mimari mirasını koruyarak günümüze kadar ulaşmıştır. 700 yılı aşkın Osmanlı kırsal mimarisini en iyi biçimde sergileyen Cumalıkızık 300 yıllık özgün ahşap evleriyle kırsal sivil mimarinin bir örneğini oluşturmuş ve yangın tehlikelerine karşı dayanıklılığını sürdürerek günümüze kadar gelebilmiştir (Batman, 2017: 32).

Osmanlı İmparatorluğu'nun sınırlarının daralmasıyla birlikte, diğer ülkelerin topraklarında kalan Türk ve Müslüman halk, Osmanlı topraklarına, özellikle de Bursa'ya göç etmiştir. Göçler sonucunda insanlar kendi mutfak kültürlerini de Bursa'ya taşımışlardır. Bursa mutfak kültürü bu göçler sonucunda hızla zenginleşmiştir. Osmanlı zamanında Bursa, her ne kadar göçlerden olumsuz etkilense de mutfak kültürü zenginleşmiştir (Bilmez, 2022: 29).

Müslümanlar, Rumlar ve Ermeni göçmenlerinin bir arada yaşadığı Bursa'da farklı milletlere mensup insanların varlığı, şehrin yemek kültürünü de etkilemiştir. Bu çeşitlilik Bursa mutfağının benzersiz lezzetler sunmasına olanak sağlamıştır. Kentte coğrafi işaret tescili almış ya da başvuru aşamasında olan pek çok ürün bulunmaktadır. Bu nedenle Bursa mutfağı sadece Türk mutfağının değil dünya mutfağının da öne çıkan tatlarını sunmaktadır. İskender Kebap, İnegöl Köfte, Pideli Kebap, Cevizli Lokum, Kemalpaşa Tatlısı, Tahinli Pide, Höşmerim ve Kestane Şekeri bu lezzetlerin başında yer alırken Bursa'ya özgü diğer yiyecekler arasında Bursa Mumbarı, Cantık, Cennet Künkü, Ciğer Sarma, Oğmaç Çorbası, Kaçamak, Manav Mantısı, Yumurta Dolması gibi tatlar da bulunmaktadır (Göçmen, 2021: 278).

Bursa, yıl boyunca pek çok gastronomi festivali ve sanatsal etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Şehirdeki festivaller ve şenlikler hem yerel hem de uluslararası düzeyde ilgi çekmektedir. Öne çıkan bazı etkinlikler arasında; Mudanya Lezzet Şenliği (Mayıs), Hasanağa Enginar Festivali (Haziran), Cumalıkızık Ahududu Festivali (Temmuz), Gedelek Turşu Festivali (Ağustos), Gürsu Kültür Sanat ve Armut Festivali (Temmuz), Gemlik Zeytin Festivali (Eylül), Şimdi Mudanya Zamanı (Kara İncir) Şenliği (Eylül), Misi Köyü Yerel Lezzetler Şenliği (Eylül), Nilüfer Belediyesi Akçalar İncir Festivali ve Rahvan At Festivali (Eylül), Nilüfer Belediyesi Misi Yerel Lezzetler Şenliği (Eylül), Çağrıışan Bağ Bozumu Şenliği Mudanya (Eylül), Deveci Armudu Şenliği ve Uluslararası Tarım Paneli (Aralık) yer almaktadır. Bu festivaller, bölgenin mutfak kültürünü tanıtmanın yanı sıra turizmi geliştirmekte ve yerel ekonomiyi canlandırmaktadır (Güleç ve Durlu-Özkaya, 2019: 334).

Bursa'nın merkezinde gelişen turizm alanları kaplıca turizmi ve tarihsel kültürel turizmi olarak 2 ana kategoride incelenebilmektedir. Ayrıca son yıllarda Bursa birçok büyük ölçekli fuar, kongre, konser ve spor etkinliğine ev sahipliği yaparak fuar ve kongre turizminde de hızla ilerlemektedir (Atasoy vd., 2008: 4). Bursa şairleri ve yazarları sayesinde kültürel turizm potansiyeline sahip önemli bir edebî miras şehridir. Ahmet Hamdi Tanpınar bir dönem Bursa'da yaşamış "Beş Şehir" kitabında ve "Bursa'da Zaman" şiirinde bu şehrin kültürel dokusunu detaylıca işlemiştir. Bu bağlamda son yıllarda Bursa'da Ahmet Hamdi Tanpınar adına düzenlenen Türkiye genelinde katılım açık bilimsel konferanslar, hikâye şiir ve deneme yarışmaları yapılmakta ve bu etkinlikler basında geniş yankı bulmaktadır (Aliağaoğlu ve Narlı, 2011: 13).

Bursa, birçok ünlü dizi ve filme ev sahipliği yapmış bir şehirdir. Sev Kardeşim, Kış Masalı, Kehribar, Keskin Bıçak, Kınalı Kar (Cumalıkızık), Melekler Adası, Yanık Koza, Al Yazmalım, İstanbullu Gelin, Kuruluş (Cumalıkızık), Dar Alanda Kısa Paslaşmalar, İçerideki (Cumalıkızık), İpekli Mendil isimli dizi ve filmler, Bursa'nın farklı bölgelerinde çekilmiştir. Özellikle Cumalıkızık ilçesi, film yapımcılarının tercih ettiği mekânlar arasında ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, şehirde düzenlenen çeşitli sinema etkinlikleri ve film festivalleri de Bursa'nın sinema sektöründeki rolünü pekiştirmektedir. Bursa Film Ofisi ve Film Komisyonu, bu alanda yapılan çalışmaları destekleyerek şehri bir film çekim merkezi hâline getirmektedir (Gülduran ve Saltık, 2020: 346).

500 yılı aşkın bir tarihe sahip olan Koza Han, şehirdeki kültürel mirası keşfetmek isteyenler için önemli bir noktadır; içerisinde 50'den fazla kültür merkezi, 20 sanat galerisi ve yaklaşık 30 müze barındırmaktadır. Şehirdeki Tekstil Müzesi ile Umurbey İpek Üretim ve Tasarım Merkezi de her yıl pek çok ziyaretçiyi cezbetmekte ve geleneksel el sanatlarının temel taşlarından biri olan ipekçilik endüstrisinin değerini gözler önüne sermektedir. Ayrıca şehrin kültürel zenginliklerinden biri olarak, müziksiz icra edilen ender halk danslarından Kılıç Kalkan burada yaşatılmaktadır. İznik Müzesi ise şehre özgü çinilerin sergilendiği bir diğer önemli duraktır (Satı, 2022: 12).

2018 yılında ziyarete açılan Panorama 1326 Müze ve Etkileşim Merkezi, Osmanlı'nın Bursa'yı fethedişini yansıtan etkileyici panoramasıyla dikkat çekmektedir. Dünyanın en büyük tam panoramik müzesi olma ünvanına sahip olan bu merkez, yalnızca sergi alanları sunmakla kalmaz; etkinlikler, aktiviteler ve araştırmacılar için tasarlanmış çok yönlü mimarisiyle modern bir kültür merkezi ve çağdaş bir müze işlevi de görmektedir (Zülfikar ve Ediz, 2020: 84). Bursa, tarih boyunca Hristiyanlık ve İslamiyet gibi farklı inançların yanı sıra, pek çok medeniyetin kültürel el sanatlarına ev sahipliği yapmış ve bu zanaatları günümüze taşımıştır. Şehir, özellikle Osmanlı İmparatorluğu döneminde önemli bir merkez olarak, ticaretin etkisiyle el sanatları ve halk sanatı alanında büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bu yönüyle Bursa, geçmişten geleceğe

zanaat geleneğini sürdüren bir köprü işlevi görmektedir (Albayrak ve Özdemir, 2012; aktaran; Barakazı, 2022: 138).

UNESCO Öğrenen Şehirler Küresel Ağına Türkiye’den kabul edilen ve aynı zamanda hem yaratıcı şehir hem de öğrenen şehir programlarına dâhil olan Bursa, İpek Yolu üzerindeki stratejik konumuyla her zaman önemli bir kültür ve ticaret merkezi olmuştur. Zengin tarihi, doğal güzellikleri ve köklü sosyoekonomik yapısı ile “farklı kültürlerin buluşma noktası” olarak anılan Bursa, eğitim merkezlerinin sayısını artırarak dezavantajlı grupları da yaşam boyu öğrenme ekosistemine dâhil etmeyi hedeflemektedir. Şehir, eğitime her seviyede eşit erişimi sağlamak, mesleki eğitimde yenilikçi modeller geliştirmek, yetişkin eğitimi için yeni yaklaşımlar sunmak ve istihdam ile teknolojik dönüşümü önceleyerek toplumun her kesimini kapsayan bir gelişim sağlamayı amaçlamaktadır (Çetin, 2023: 15).

Bursa’da Zanaat ve El Sanatları

Türkiye’nin önemli kültürel ve tarihi şehirlerden biri olan Bursa’nın geleneksel el sanatları arasında İznik Çinisi, Karagöz Tasvir Yapımı, İpekçilik, Köfüncülük, Takunyacılık, Yatık/Matara ve Bıçakçılık dikkat çekmektedir (bursa.ktb.gov.tr). Bu el sanatları aşağıda sıralanmıştır:

1. *İznik Çinisi*: Osmanlı dönemi çini ve seramik sanatı, köklerini Büyük ve Anadolu Selçuklularından alarak kendine özgü renk ve desenlerle gelişmiştir. Çeşitli tekniklerle uygulanmış ve bu uygulamalar günümüze kadar devam etmiştir. Osmanlı İmparatorluğu’nun XV.-XVII. yüzyılları arasında önemli çini ve seramik merkezi olan İznik, günümüzde de bu geleneği sürdürmeye devam etmektedir. Bu sanatı icra eden ustaların varlığı, çini ve seramik sanatının özgün kimliğinin korunduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir (Satir, 2008).
2. *Karagöz Tasvir Yapımı*: Türk gezgini Evliya Çelebi seyahatnamesinde bu sanata dair geniş olarak yer verildiği bilinmekle birlikte Karagöz’ün varlığını kanıtlayan dört rivayet Bursa ve çevresinde geçmektedir. Karagöz tasvir yapımında özellikle deve, sığır ve manda kullanılmaktadır. Özel bir yöntemle deriler şeffaf hâle getirilmekte ve şekiller çini mürekkebi veya kök boyayla boyanmaktadır. Sopa takma yerleri açılarak tasvire son hâli verilmektedir (Mutlu, 1995).
3. *İpekçilik*: İpekçilik merkezi olarak bilinen Bursa, Sanayi Devrimi’nin etkisiyle 19. yüzyılda endüstrileşme sürecine girmiş ve kentin fiziksel gelişimine katkı sağlayan ipek filatür fabrikaları inşa edilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde ipekten veya ipek ve pamuktan mamul kumaşların üretilmiş olması Bursa’nın kumaş dokumacılığındaki önemini ortaya koymaktadır. İpek böceği üretiminden önce de Bursa’da ithal edilen malzemeye ipek kumaşlar dokunmuş esnaf teşkilatı içinde düzenli bir şekilde yürütülmüş ve cami, türbe gibi kutsal mekanların ihtiyacı için de üretim yapılmıştır (Aytaç, 2015; Oral ve Ahunbay, 2010).
4. *Köfüncülük*: Bursa’da küfe veya ufak sepetler köfün olarak adlandırılırken, bu zanaat dünyanın en eski el sanatları arasında yer almaktadır. Kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel el sanatlarından biri olan köfüncülük, Bursa’da yaygın olarak kullanılan zeytin, üzüm ve incir gibi ürünlerin taşıma aracı olarak önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca sepetçilik denildiğinde kestane, söğüt ve kamış gibi malzemelerin kullanıldığı köfünlerin de kayın veya kestane ağacından yapıldığı bilinmektedir (Neziroğlu, 2007).
5. *Takunyacılık*: Ham madde olarak ağaç işleyen el sanatlarından biri olan takunya ya da nalın eşya ve aksesuar olarak kullanılmaktadır. Arapçada bir çift ayakkabı anlamına gelen “Na’leyn” kelimesinden gelen takunya, Türkçe sözlükte ise hamam gibi ıslak yerlerde kullanılan, üstü tasmalı ve tabanı yüksek ahşap ayakkabı olarak tanımlanmaktadır.

Genellikle kayın ağacından yapılan takıların Türkiye'deki seri üretimini yapan tek yer Bursa/İnegöl'de atölyeleri bulunan Günay Kardeşlerdir (Taş, 2017; Türk Dil Kurumu, 2022).

6. *Yatık/Matara*: Bursa dağ bölgesinde su taşımada kullanılan yatık/matara yapımında genellikle çağ ağacı ve kayın ağacı kullanılmaktadır. Her yatık, büyüklüğüne göre 20-25 parça tahtanın sıyırıcı, pergel, çene, eşek ve testere gibi aletlerle şekillendirilmesiyle hazırlanmaktadır. Bu parçalar iki çemberin arasına su sızdırmayacak şekilde sıkıca yerleştirilmektedir. Son olarak, yatığın tek parça gövdesi monte edilip verniklenmekte ve kullanıma hazır hâle getirilmektedir. Günümüzde Bursa'nın tek yatık ustasının ise Keles'in Dağdibi Köyünde yatık üretimini gerçekleştiren bir usta olduğu bilinmektedir (www.gotobursa.com.tr).
7. *Bıçakçılık*: Bursa bıçağının tipolojisinde iki önemli temel gelişme bulunmaktadır. 93 Harbi ve 53 Yasası bu gelişmelere dikkat çekmektedir. Tüm bıçak tipolojileri birbirine benzer olmakla birlikte Bursa bıçağına has özellikler de bulunmaktadır. Türk kılıcı özellikleri, bıçak sapı malzemesi, işlemesi ve namlu süslemeleri Bursa'ya özgü olarak öne çıkmaktadır. Ayrıca demirci geleneği özelinde yapılan bıçaklar bugünkü bıçaklardan ayrılmaktadır (Erdal, 2016).

Bursa'daki diğer geleneksel el sanatları arasında kaşıkçılık, çorapçılık, saraçlık, havlu dokuma, semercilik, çömlekçilik, çarıkçılık, kasnakçılık, hasırcılık, yorgancılık, iğne oyası, künde kari sanatı, süpürgecilik, fıncılık ve alem sanatı gibi zanaatlar da yer almaktadır.

Tarihi zenginlikleri ve kültürel unsurlarıyla dikkat çeken Bursa, etkili bir tanıtım stratejisi ile dünya çapında büyük bir ziyaretçi kitlesi çekebilir. Bu nedenle, Bursa'nın tanıtım stratejisi, çeşitli hedef kitlelere yönelik olarak etkin ve kapsamlı bir şekilde uygulanmalıdır. Bursa için belirlenen hedef gruplar şu şekildedir (Torlak, 2015: 83-84):

- Farklı uygarlıkların tarihini ve kültürel mirasını keşfetmek isteyen, Avrupa, Kuzey Amerika, Orta Doğu ve Asya bölgelerinde yaşayan, orta ve üst gelir seviyesine sahip, turistler.
- Doğal güzelliklerle iç içe, huzurlu ve güvenli bir yaşam arayışında olan, eğitim düzeyi yüksek, kültür, sanat, eğlence, eğitim, sanayi gibi alanlarda yenilikçi fikirler geliştirebilen, teknoloji üretebilen bireyler.

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Yaratıcı odaklı endüstriler, bilgi ve enformasyonun üretilmesi ya da kullanılması yoluyla ortaya çıkan ekonomik faaliyetleri kapsamaktadır. Şehirler, kültürel kimlikleri ve yaratıcı endüstri sektörleri aracılığıyla artan rekabet ortamında turistleri, nitelikli iş gücünü ve yatırımcıları çekmek amacıyla çeşitli pazarlama ve tanıtım stratejileri geliştirmektedir. Şehirlerin yaratıcı merkezler olarak konumlandırılmasında kültürel mirasları ve yaratıcı endüstrilerinin etkisi büyüktür ve bu gelişme büyük ölçüde şehir ağları üzerinden sağlanmaktadır. Bu tür ağlar, şehirlerin kendilerini kültürel ve yaratıcı sektör bağlamında konumlandırmalarını ve markalaşmalarını desteklemektedir (Atılğan, 2022).

UCCN Programı ise yerel aktörler tarafından yürütülen kültürel endüstrilerin yaratıcı, ekonomik ve sosyal potansiyellerini geliştirmeyi hedeflemekte olup, UNESCO'nun kültürel çeşitlilik ideallerini desteklemektedir. Bu kapsamda şehirler, tarihsel ve kültürel mirasları ile çok sayıda kültür aktörünü bir araya getirmekte ve dinamik yapıları sayesinde yaratıcılığın yeni boyutlarını üretme ve keşfetme kapasitesine sahip olabilmektedir (Giritlioğlu vd., 2016). Ceran (2011) UCCN'ye katılan şehirlerin sosyal ve ekonomik düzeyde olumlu bir ivme kazandığını vurgulamaktadır. Bu şehirlerde, farklı ve dinamik gelir kaynaklarıyla yeni istihdam olanakları oluşturulmakta, ihracat gelirlerinde artış sağlanmakta ve aynı zamanda yatay ve dikey ekseninde sosyal ilişkiler, kültürel çeşitlilik ve insani gelişim olumlu olarak etkilenmektedir.

SOKÜM kapsamında değerlendirilen geleneksel el sanatları, (kvmgm.ktb.gov.tr/) şehirlerin kalkınmasında, tanıtılmasında ve turizm olanaklarının artırılmasında büyük bir öneme sahiptir. El sanatları ve kültür; kültürel mirasa, değere ve kimliğe erişimi olanaklı kılmaktadır. Geleneksel kültürü temsil eden el sanatı ürünleri, bireylerin kendi geleneklerini araştırarak sanatsal üretime aktif katılımı teşvik etmekte ve özgün benliklerini oluşturabilecekleri alanların ortaya çıkmasına olanak tanımaktadır. Kültür ve el sanatları, bulundukları bölgenin coğrafi koşulları ve tarihsel geçmişine bağlı olarak çeşitlenmekte; bu mirasları, bölgenin sunduğu ham madde imkânlarıyla ve sanatsal birikimle şekillendirerek ürünlere dönüştürmektedir (Er ve Kara, 2019).

Türker ve Çelik (2012) tarafından el sanatlarının, özellikle turistlere yönelik hediyelik eşya olarak sunulması gerektiği ve ülkenin pek çok bölgesinde gözlemlenen ve geleneksel sanatlarını koruyabilmenin temel şartının el işçiliklerini icra eden kişilere sürdürülebilir bir ekonomik getiri sağlanması olduğu vurgulanmaktadır. Türk mutfağında önerildiği gibi, el sanatlarında da bu geleneksel becerilerin turistlere öğretilmesi yoluyla tanıtım ve sürdürülebilirlik sağlanabileceği belirtilmektedir. Şahin vd., (2021, aktaran Soylu ve Şahin, 2023) özellikle el sanatları gibi SOKÜM kapsamına giren değerlerin özgünlüklerini yitirerek geleneksel üretimden uzaklaşmaları ve bunun yerine seri üretim sürecine girmeleri, bu mirasın korunması açısından ciddi bir tehdit oluşturduğunu ifade etmektedir.

Son yıllarda teknoloji ve sanayi alanında yaşanan gelişmeler, geleneksel el sanatlarının yerini seri üretimle yapılan üretime bırakmıştır. Bu durum zanaatkarların sayısında ve el sanatlarına olan talebi azaltmaya sebep olmuş ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında zorluklar yaşanmıştır. Bu bağlamda kültürel mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak ve geniş kitlelere ulaşmak için pazarlama stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Pazarlama stratejileri sayesinde kültürel değerler korunabilir ve yaşatılabilir. Özellikle turizm endüstrisinin bütünsel yönetimi aracılığıyla kültürel pratiklerin devamı, ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliği sağlanabilir (Çelik ve Toprak, 2018; Özkan, 2023; Zbucnea, 2022; Karakul, 2019).

Ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel sürdürülebilir kalkınmada yaratıcılığı stratejik bir unsur olarak benimseyen şehirler arasında uluslararası iş birliğini teşvik etmeyi amaçlayan UCCN' ye 2021 yılında zanaat ve el sanatları alanında dâhil olan Bursa (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2021) için ağı katılım şehirdeki kültürel değerlerin korunması ve yaşatılması adına önemlidir. Bursa'nın sahip olduğu geleneksel zanaat ve el sanatlarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi için çeşitli tanıtımlar ve stratejiler önem arz etmektedir. Mirasın sürdürülebilir olması hem ekonomik hem de sosyal kalkınmayı desteklerken kültürel zenginlikle global olması sağlanabilmektedir. Bu doğrultuda geleneksel el sanatlarının sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi için turizm aracılığıyla el sanatlarına yönelik turların düzenlenmesi, pazarlama ve tanıtım stratejilerinin genişletilmesi, yerel toplulukların katılımını teşvik eden etkinliklerin gerçekleştirilmesi ve uluslararası iş birlikleri aracılığıyla tanıtımların yapılması öneri bağlamında sunulmaktadır.

Teorik Çıkarımlar

Literatür incelendiğinde, UCCN ve bu ağı dâhil olan şehirlere yönelik çalışmaların akademik yazında sıkça yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu çalışmalar, yaratıcı şehirler kavramını farklı açılardan ele alarak kültürel politikalar, ekonomik kalkınma, turizm potansiyeli ve toplumsal etkiler gibi çeşitli boyutlarda incelemektedir (Akkuş ve Yordam, 2020; Akın ve Bostancı, 2017).

Can (2013), günümüzde teknolojik olarak ileri seviyeye ulaşmış toplumların, geleneksel unsurları koruyarak bu kültürel değerlerden turizm alanında etkin bir şekilde yararlandıklarını vurgulamaktadır. El sanatları ürünlerinin turizm endüstrisinde değer bulmasını sağlamak için,

öncelikle yabancı ziyaretçilerin el sanatları hakkında bilinçlendirilmesi ve ürünlerin etkin bir şekilde konumlandırılması önem taşımaktadır. Merkezi ve yerel yönetimlerin örgün ve yaygın eğitimde el sanatları alanına kaynak ayırarak üniversiteler veya Millî Eğitim Bakanlığı'nın desteğiyle bölgesel halkın turizm ve el sanatları konularında eğitilmesi, çeşitli projelere yönlendirilmesi ve finansal olarak desteklenmesi için çaba göstermeleri gerektiği belirtilmektedir.

Bayazit ve diğerleri (2012), küresel pazarda belirli geleneksel el sanatlarının farklı ülkelerde veya bölgelerde nasıl ilgi gördüğüne dair çalışmaların yapılması gerektiğini vurgulamaktadır. El sanatlarına ilgi duyan ülkelerin turistlerini bölgeye çekmeye yönelik stratejik tanıtım çalışmaları önerilmiştir. Ayrıca, turizm gelirlerinin dağılımında küçük ve orta ölçekli işletmelere (KOBİ'ler) pay verilmesi, bölge halkının refah seviyesini yükseltecek ve istihdam olanaklarını artıracaktır. Geleneksel el sanatlarından elde edilen gelirin, turizm endüstrisine katkı sağlayacağı, turistlerin bireysel harcamalarını artıracığı ve her şey dâhil sisteminin sebep olduğu düşük harcama profiline sahip müşteri yapısını değiştireceği öngörülmektedir.

Teke (2018) tarafından UNESCO'nun Temsilî Liste ve Acil Koruma Gerektiren Liste'ye kaydedilen el sanatları geleneği üzerinden, yaşayan miras ile sabitlenen gelenek algısı ele alınmıştır. El sanatları geleneklerine ilişkin günümüzde nasıl yaşatıldığına dair bilgiler sunulurken bazı el sanatlarının özgün hâle getirildiği ve geçmişte yapıldığı şekilde sürdürülmesinin arzulandığı tespit edilmiştir. Mirasın belirli biçimlerini veya dönemlerini idealize etmenin SOKÜM Sözleşmesi'nin ruhu ve ilkeleriyle çeliştiği sonucuna varılmıştır.

Bu kapsamda kültürel miras unsuru olarak nitelendirilen özgün değerlerin sürdürülebilir gelişim sergileyebilmesi için çeşitli stratejilerin geliştirilmesi önem arz etmektedir. Özellikle unutulmaya yüz tutan geleneksel el sanatlarının korunabilmesi için yaratıcı şehirler önemli bir rol oynamaktadır. Şehrin özgün kimliğinin korunabilmesine katkı sağlayan el sanatlarının desteklenmesine yönelik uygulamaların geliştirilmesi gerekmektedir. Böylece hem şehirlerin kültürel mirası koruma yönündeki adımları geliştirebilir hem de yaratıcı şehir potansiyeli sayesinde sürdürülebilir kalkınmaya destek sağlanabilir. Bu bağlamda turizm endüstrisinin geleneksel el sanatlarının sürdürülebilirliğinde aracı bir rol oynayacağı düşünülmektedir.

Pratik Çıkarımlar

Geleneksel el sanatları, geçmişten beslenen ve toplumun estetik, kültürel ve sanatsal birikimlerini yansıtan değerlerdir. Aynı zamanda geleneksel el sanatları yaşanan döneme, kullanılan malzemelere, tekniklere ve yapım yöntemlerine göre farklılık gösteren zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Son yıllarda, geleneksel Türk el sanatları turistik açıdan ilgi çekmiş, bu sanatların yaşatılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanabilmesi amacıyla çeşitli araştırmalar ve projeler hayata geçirilmiştir. Bu çalışmaların çoğunluğu, el sanatı ürünlerinin turizm endüstrisinde değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Geleneksel Türk el sanatları, turistik alışverişlerde önemli bir yer edinmekte ve turistlerin özgün ürün tercihleri arasında öne çıkmaktadır (Akpulat ve Üzümcü, 2020). Öter (2010) Türkiye'de turistik alışveriş kapsamında öne çıkan el sanatlarının geleneksel ve dekoratif özelliklere sahip olduğu ve el sanatlarının turizm endüstrisi ile yoğun bir etkileşim içinde olup turistlerin alışveriş tercihleri arasında özel bir yer edindiğini vurgulamaktadır. Ülke genelinde el sanatçılarına yönelik kapsamlı bir sayım yapılarak sanatçıların kayıt altına alınması önerilmektedir. Ayrıca el sanatı köyleri adı altında özel bir statü geliştirilerek yerel kalkınmaya katkı sağlayacak bir model oluşturabileceği belirtilmektedir.

Turizm aracılığıyla el sanatlarına duyulan ilginin artacağı, bu zanaatların gelecek kuşaklara aktarılmasını desteklerken yerel ekonomiyi de canlandıracağı düşünülmektedir. Alanyazındaki

çeşitli araştırmalar da bu görüşü destekler niteliktedir (Güdü vd., 2015; Özbek ve Çevik, 2018; Deb vd., 2022). Bu bağlamda yerel el sanatlarının tanıtılabileceği uygulamaların turların akışına dâhil edilmesi, el sanatlarına yönelik projelerin geliştirilmesi ve çeşitli festivallerin düzenlenmesi gerekmektedir.

Sınırlılıklar ve Gelecek Araştırmalar

Çalışma, konu hakkında derinlemesine bir kavramsal çerçeve sunmaktadır. İncelenen kavramlar ve aralarındaki ilişkiler mevcut literatür ışığında teorik olarak ele alınmış olsa da elde edilen bulguların pratik uygulamalarla desteklenememesi çalışmanın kısıtını oluşturmaktadır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak araştırmaların, bu çalışmanın sunduğu teorik çerçeveyi ampirik bulgularla destekleyerek, sonuçların daha geniş bir bağlamda test edilmesine ve geçerliliğinin artırılmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Ampirik bulgularla desteklenen çalışmalar, ilgili alanyazına yeni bilgiler kazandırarak teorik yaklaşımların geçerliliği ve uygulanabilirliğini daha net bir şekilde ortaya koyabilecektir.

KAYNAKÇA

- Ajanovic, E. ve Çizel, B. (2015). Unesco Yaratıcı Kentler Ağı ile Antalya Kentinin Değerlendirilmesi. *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 5(1): 1-16.
- Akın, N. ve Bostancı, B. (2017). Unesco Yaratıcı Şehirler Ağı Kapsamında Gaziantep: Mevcut Raporlar Bağlamında Bir Değerlendirme. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 8(19): 110-124. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.338323>
- Akkuş, Ç. ve Yordam, S. (2020). Kastamonu Yemek Kültürünün UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Kriterleri Kapsamında İncelenmesi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 8(2): 915-936.
- Akputat, N. A. ve Üzümcü, T. P. (2020). Geleneksel Türk El Sanatlarının Yaratıcı Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi: Ödemiş Yerel Halkının Bakış Açısı. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(51): 584-597.
- Akyıldız, N. A. ve Olğun, T. N. (2020). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Anadolu'da Tarihi Yerleşimlerin Korunması ve Sürdürülebilirliği Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor*, 16(128): 234-243.
- Aliağaoğlu, A. ve Narlı, M. (2011). Edebî Miras Turizmi ve Türkiye'de Edebî Mekânlar. *Bilgi*, 60: 1-18.
- Altınay, M. ve Dinçer, F. İ. (2017). Geleneksel El Sanatlarının Yaratıcı Turizm Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(Special Issue 1): 343-352.
- Arcos-Pumarola, J., Paquin, A. G. and Sitges, M. H. (2023). The Use of Intangible Heritage and Creative Industries as a Tourism Asset in the UNESCO Creative Cities Network. *Heliyon*, 9(1): e13106
- Arioğlu, I. E. ve Aydoğdu Atasoy, Ö. (2015). Somut Olmayan Kültürel Miras Kapsamında Geleneksel El Sanatları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı. *Electronic Turkish Studies*, 10(16): 109-126.
- Atasoy, E., Efe, R. ve Soykan, A. (2008). Bursa ve Uludağ'ın Turizm Potansiyeli ve Sorunları. International Conference on Education, Science, Economics, and Technologies in the Global World, 12-14 Eylül 2008, Bulgaristan.

- Atılğan, S. (2022). Medya Sanatları Teması, (Editör) Başar, Ö. Ü. F. ve Bayraktar, Y.: *Unesco Yaratıcı Şehirler ve Sürdürülebilir Turizm içinde* (ss. 13-28) Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Aytaç, A. (2015). Osmanlı Dönemi'nde Bursa İpekçiliği, Dokumacılık ve Bazı Arşiv Belgeleri. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13: 1-11.
- Aytekin, H. ve Ateş, E. (2022). Küreselleşme Ekseninde Kültür ve Dil Olgusu. *The Journal of Academic Social Science*. 129(129): 14-26.
- Barakazı, M. (2022). Destinasyon Pazarlama Yönetimi Sürecinde UNESCO Yaratıcı Şehirler, (Editör) Öztürkçü Akçay A.: *Sosyal Beşerî ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar içinde*. İstanbul: Eğitim Yayınevi.
- Batman, Z. P., Adıgüzel, E. ve Tüzel, F. (2017). Bursa Cumalıkızık Örneği Kırsal Turizm Kullanımları Çerçevesinde Ulaşım Değerlerinin İncelenmesi. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 19(2): 30-39.
- Bayazit, M., Ceylan, U. ve Saylan, U. (2012). Geleneksel El Sanatlarının Bölge Turizmine Etkisi: Güneydoğu Anadolu Bölgesi. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 1(1): 899-908.
- Bilmez, E. (2022). *Yöresel Mutfakların Sürdürülebilirliği Kapsamında Mutfak Şeflerinin Düşüncelerinin Araştırılması: Bursa İli Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir.
- Can, M. (2013). Geleneksel Türk El Sanatlarının Turizme ve Ekonomiye Katkısı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 5(2): 259-266.
- Ceran, Y. (2011). Bölgesel Kalkınma Stratejileri ve Yaratıcı Endüstriler. 1. *Uluslararası Bölgesel Kalkınma Konferansı*, 22-23 Eylül 2011. Malatya. ss: 193-199.
- Çelik, S. ve Toprak, L. S. (2018). Şırnak Geleneksel El Sanatlarının Turistik Ürün Olarak Değerlendirilmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(5): 687-692.
- Çetin, D. A. (2023). Öğrenen Şehirler ve Türkiye'deki Uygulamaları. *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(2): 1-21.
- Deb, S. K., Mohanty, P. P. and Valeri, M. (2022). Promoting Family Business in Handicrafts through Local Tradition and Culture: An Innovative Approach. *Journal of Family Business Management*. <http://dx.doi.org/10.1108/JFBM-10-2021-0131>
- Değirmenci, T. ve Köşklük Kaya, N. (2020). Somut ve Somut Olmayan Değerler ve Bir Yerin Miras Niteliğine Katkısı: UNESCO Dünya Miras Alan Örnekleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi* (6): 20-34. <https://doi.org/10.21733/ibad.668197>
- Demirtaş, N. ve Pektaş, K. (2020). UNESCO Yaratıcı Gastronomi Şehri Hatay'ın Yerel Gastronomi İşletmecilerinin Bakış Açısıyla Farkındalık Düzeyinin İncelenmesi. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3): 2724-2745.
- Doğan, A. (2022). Unesco Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir ve Stratejik İletişim. 6. *Alaaddin Asna Mesleki Gelişim Sempozyumu*, İzmir Ekonomi Üniversitesi 9 Aralık 2022. İzmir. ss: 3-23.
- Doğan, A. (2023). Yaratıcı Müzik Kenti Kırşehir: Ustalardan Çıraklara El Verme. *Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(3): 777-794.
- Emekli, G. (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. *Ege Coğrafya Dergisi*, 15(1-2): 51-59.
- Emekli, G. (2018). Kent Turizminde Kültür ve Yaratıcılık. *TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, 3-6 Ekim 2018. Ankara. ss: 3-6.

- Er, B. ve Kara, S. (2019). Kütahya İli El Sanatlarının Tanıtılmasında ve Korunmasında Kütahya Yerel Yönetimlerinin Rolü. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Ahmet Yakupoğlu Anısına Şehir, Sanat ve Tasarım Özel Sayısı, 17-24.
- Erdal, G. (2016). Bıçak ve Bıçakta Bursa Markası. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 27-34.
- Fidan, S. (2017). *Âşıklık geleneği ve medya endüstrisi – Geleneksel müziğin medyadaki serüveni*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Flew, T. (2002). Beyond Ad Hocery: Defining Creative Industries. The Second International Conference on Cultural Policy Research 2002, January 23-26, Wellington, New Zealand. https://eprints.qut.edu.au/256/1/Flew_beyond.pdf
- Giritlioğlu, İ., İpar, M. S., ve Karakan, H. İ. (2016). Gastronomi Alanında UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Üyeliğinin Gaziantep Şehrine Olası Avantajları Üzerine Bir Araştırma, III. *Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi*, 19-23 Ekim 2016. Afyonkarahisar. ss: 69-80.
- Göçmen, O. (2021). 2022 Türk Dünyası Kültür Başkenti Bursa İli Osmangazi İlçesinin Önemi. *Academic Knowledge*, 4(2): 267-283.
- Guimarães, A. D., Ribeiro, S. B. and Machado, A. F. (2021). Repercussion of the Label in a Comparative Analysis of Indicators: The Case of Two UNESCO Creative Cities. *Creative Industries Journal*, 14(2): 152-168.
- Güdü, Ö., Sonat, S., ve Bozok, D. (2015). El sanatları ve turizm ilişkisi çerçevesinde Türk halı dokumacılığının UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde yer alan örnekler doğrultusunda değerlendirilmesi, 14. *Geleneksel Turizm Paneli* 11-13 Mayıs 2015. Sakarya. ss: 564-579.
- Gülduran, Ç. A. ve Saltık, I. A. (2020). Sahnede Şehirler! Türkiye'nin UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı-Film Alanı Açısından Değerlendirilmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, 335-358. <https://doi.org/10.21733/ibad.797330>
- Güleç, H. ve Durlu-Özkaya, F. (2019). Gastronomi Turizminde Bursa. IV. *International Gastronomy Tourism Studies Congress*, 19-21 Eylül 2019, Nevşehir. ss: 329-336
- Gümüşçü, O. (2018). Tarihi Coğrafya ve Kültürel Miras. *Erdem*, (75): 99-120. <https://doi.org/10.32704/erdem.496740>
- Gür, M. (2016). Türkiye'deki Kentsel Dönüşüm Politikalarının TOKİ İşbirliğiyle Gerçekleşen Uygulamalar Üzerinden Okunması: Bursa Örneği. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, 21(2): 341-364.
- <http://www.kutahya.gov.tr/unesco-yaratıcı-sehirler-aginda-kadim-bir-sehir-kutahya> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- <https://bursa.ktb.gov.tr/TR-273236/bursa-geleneksel-el-sanatlari.html> [Erişim Tarihi: 08.11.2024].
- <https://ich.unesco.org/en/what-is-intangible-heritage-00003> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-132353/somut-olmayan-kulturel-miras-ne-demektir.html> [Erişim Tarihi: 08.11.2024].
- <https://www.gotobursa.com.tr/tr/icerik/yatik-matara-yapimi-265/> [Erişim Tarihi: 19.09.2024]
- <https://www.unesco.org.tr/Home/Page/88?slug=UNESCO+Yaratıcı+Şehirler+Ağı> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].

- <https://www.unesco.org.tr/Pages/126/123/UNESCO-Somut-Olmayan-Kültürel-Miras-Listeleri> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- <https://www.unesco.org/en/creative-cities/istanbul> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- İçli, G. (2001). Küreselleşme ve Kültür. *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(2): 163-172.
- Karademir, N. (2022). Yaratıcı Edebiyat Şehirleri Bağlamında Kahramanmaraş'ın Değerlendirilmesi. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(48): 672-696.
- Karakul, A. Z. (2019). The effects of tourism on traditional craftsmanship for the sustainable development of historic environments. *European Journal of Sustainable Development*, 8(4): 380-380.
- Kokdaş, E. (2021). *UNESCO Dünya Miras Listesinde Yer Alan Bursa Hanlar Bölgesi ve Sultan Külliyyelerinin Kültürel Miras Turizmi Kapsamında Değerlendirilmesi: Yerel Paydaşlara Yönelik Bir Araştırma*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Kuşcuoğlu, G. Ö. ve Taş, M. (2017). Sürdürülebilir Kültürel Miras Yönetimi. *Yalvaç Akademik Dergisi*, 2(1): 58-67.
- Lenzerini, F. (2011). Intangible Cultural Heritage: The Living Culture of Peoples. *European Journal of International Law*, 22(1): 101-120.
- Mulero, M. P. and Rius-Ulldemolins, J. (2017). From creative city to generative governance of the cultural policy system? The case of Barcelona's candidature as UNESCO City of Literature. *City, Culture and Society*, 10: 1-10.
- Mutlu, M. (1995). Karagöz. *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, 12(12): 53-63.
- Neziroğlu F., (2007). *Sepet Örneği ve Sanatsal Yorumlar*. Tekstil Anasanat Dalı Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İzmir.
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim Olarak Somut Olmayan Kültürel Miras. *Milli Folklor*, 25(100): 5-13.
- Oral, E. Ö. ve Ahunbay, Z. (2010). Bursa'nın İpekçilikle İlgili Endüstri Mirasının Korunması. *İTÜDERGİSİ/a*, 4(2),37-46.
- Öter, Z. (2010). Türk El Sanatlarının Kültür Turizmi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Milli Folklor Dergisi*, 11(86): 174-185.
- Özbek, Ö. ve Çevik, S. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Taşıyıcısı Olarak Geleneksel El Sanatları: Gönen İlçesinin Yaşayan Mirası. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 6(4): 588-603.
- Özdemir, N. ve Ozdemir, E. (2020). Yaratıcı Kentler ve Yaşayan Kültür. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 2-23.
- Özkan, B. İ. (2023). UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Zanaat ve Halk Sanatları Teması Bağlamında Van'daki Savat İşçiliğinin Değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(3): 1008-1027.
- Polat, S., Tümer Yıldız, H. Ö. ve Dostoğlu, N. (2018). Kültürel Miras Alanları İçin Kullanıcı Odaklı Bir Kentsel Tasarım Rehberi Modeli: Bursa Hanlar Bölgesi Örneği. *Megaron*, 13(4): 584-596.
- Rosi, M. (2014). Branding or sharing?: The Dialectics of Labeling and Cooperation in the UNESCO Creative Cities Network. *City, Culture and Society*, 5(2), 107-110.
- Santos, Niedja A. S. F dos. (2020). Crossroads between city diplomacy and city branding towards the future: case study on the film cities at UNESCO Creative Cities Network. *Place Branding and Public Diplomacy*, 17(1):105-125.

- Satı, A. (2022). Destinasyon Çekim Unsuru Olarak Yaratıcı Şehirler, (Editör) Bardakoğlu, Ö.: *Destinasyon Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar İzmir Örnekleri* içinde (ss. 120-133) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Satır, S. (2008). Türk kültüründe İznik Çinilerinin Önemi ve Güncel Değerlendirilmesi. 8. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara: Atatürk Kültür, Dil, Tarih ve Yüksek Kurumu 2-7 Eylül 2008. Ankara. ss. 1129-114.
- Soylu, B. Ç. ve Şahin, B. (2023). Somut Olmayan Kültürel Miras Araştırmalarında Koruma-Kullanma ve Turizm. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2): 359-377.
- Şahin, E. ve Ünlüöner, K. (2021). Adana'nın UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Gastronomi Teması Kapsamında Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 9(2): 1204-1231.
- Taş, H. (2017). Kaybolmakta Olan Bir Maddi Kültür Geleneği: Bursa'da Takunyacılık. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(4): 2579-2596.
- Teke, S. G. (2018). Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Listelerinde Yaşayan Miraslar ve Sabitlenen Gelenekler. *Milli Folklor Dergisi*, 15(120): 19-31.
- Torlak, M. (2015). Marka Şehir Oluşturma ve Bursa Şehrinin Markalaşması İçin Yol Haritası. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi*, 7(2): 47-93.
- Tuna, M., Çelen, O., Aydın, M. ve Özkan, B. (2017). Kilis İlının UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı Kapsamında Değerlendirilmesi. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal (International Refereed Indexed)*, 2(16): 366-788.
- Türel, Ö. T. and Özkul, B. D. (2022). İstanbul as a 'City of Design': A Critical Perspective from a Local Neighborhood. *M/C Journal*, 25(3). <https://doi.org/10.5204/mcj.2902>
- Türk Dil Kurumu. (2022). Güncel Türkçe Sözlük. [Çevrimiçi] <https://sozluk.gov.tr> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- Türker, A. ve Çelik, İ. (2012). Somut Olmayan Kültürel Miras Unsurlarının Turistik Ürün Olarak Geliştirilmesine Yönelik Alternatif Öneriler. *Yeni Fikir Dergisi*, 4(9): 86-98.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2003). Somut Olmayan Kültürel Miras. [Çevrimiçi] <https://www.unesco.org.tr/Pages/181/177/> [Erişim Tarihi: 05.11.2024].
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu. (2021). [Çevrimiçi] <https://www.unesco.org.tr/Home/AnnouncementDetail/5857> [Erişim Tarihi: 10.11.2024].
- Vecco, M. (2010). A Definition of Cultural Heritage: From the Tangible to the Intangible. *Journal of Cultural Heritage*, 11(3): 321-324.
- Xiaomin, C. (2017). "City of Gastronomy" of UNESCO Creative Cities Network: From International Criteria to Local Practice. *Social Systems Studies*, 7: 55-67.
- Yalçın, B. (2016). Nasıl Zanaat ve Halk Sanatları Şehri Olunur? *Uluslararası Türk Dünyası Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(1): 22-31.
- Yücel Güngör, M., ve Kaya, M. (2022). UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı, (Editör) Kaya, M. ve Doğan S.: *Marka Şehirler* içinde (ss. 96-136) Ankara: Detay Yayıncılık.
- Zbuche, A. (2022). Traditional Crafts: A Literature Review Focused on Sustainable Development. *Culture Society Economy Politics*, 2(1): 10-27.
- Zülfikar, A. B. ve Ediz, Ö. (2020). Değişen Müze ve Müzecilikte Sergilemenin Teknoloji Boyutunun İncelenmesi: Bursa Panorama Müzesi Örneği. *Lycus Dergisi*, (2): 67-100.